Puncte de vedere despre dezvoltarea competenței de comunicare în interacțiunea interculturală

Angelica VÂLCU

Termenul *intercultural* este utilizat, de obicei, atunci când vorbim de educație, iar *multicultural*, atunci când este vorba despre o societate diversificată din punct de vedere cultural. J. Lasonen[1] este de părere că multiculturalismul este o mişcare modernă a gândirii sociale, politice şi pedagogice, caracterizată prin revendicarea unor teze, a unor valori, etc. Chiar dacă mai sunt voci care consideră multiculturalismul ca un factor de marginalizare, opinia quasi-generală este aceea că trebuie să punem accentul pe aspectele pozitive ale diferențelor culturale. M. Masson (2003) citat de J. Lasonen[2] susține că trebuie să „insistăm pe tratarea dreaptă şi respectoasă a membrilor tuturor culturilor, mai ales a acelora care au fost, din punct de vedere istoric, victime ale dominației şi opresiunii, şi să punem accentul pe integritatea culturilor marginalizate din punct de vedere istoric" (traducere din limba franceză A. Vâlcu).

Conceptul de comunicare în interacțiune interculturală defineşte relațiile dintre diferite culturi, relații care au la bază mai multe fenomene: a) de interacțiune interculturală, b) de percepție a celuilalt aşa cum apare această percepție în interacțiune dar prelucrată şi transmisă prin media şi c) fenomene de transfer şi de receptare între culturi.

Comunicarea în interacțiunea interculturală este o sintagmă care îşi găseşte legitimitatea doar când parteneri aparținând unor culturi diferite sunt conştienți de faptul că *celălalt* este diferit şi îşi recunosc reciproc *alteritatea*.

Specialiştii în domeniu fac distincția între conceptul de *intercultură* folosit pentru a desemna procesele psiho-lingvistice care au loc în cursul interacțiunilor interculturale (situații de comunicare între membrii unor culturi diferite) şi conceptul de *intercultural* (*interculturalitate*) care tinde să fie utilizat pentru a descrie care sunt formele de exprimare şi cum se desfăşoară întâlnirile dintre diferite culturi, la toate nivelurile: media, audio-vizual, literatură.

Vom defini conceptul de competență ca fiind capacitatea de a acționa eficient când eşti pus față în față cu o multitudine de situații pe care reuşeşti să le depăşeşti si să le gestionezi datorită faptului că ai cunoştințele necesare dar şi capacitatea de a le mobiliza în cunoştință de cauză, la timpul oportun, pentru a identifica şi a rezolva adevăratele probleme [3]. O competență este ceva ce ştii să faci; dar nu numai „să ştii să faci" pur şi simplu adică abilitatea de a face ceva, ci mai ales, este o capacitate strategică indispensabilă în situații complexe. Competența nu se reduce la cunoştințe procedurale

---

[1] Johanna Lasonen, „Réflexions sur l'Interculturalité par rapport à l'Education et au Travail" http://72.14.221.104/search?q=cache:7QqQAL83EpIJ:www.unesco.org/iau/id/fre/rtf/di_Lasonen.rtf+Johanna+Lasonen+Interculturalite,education+et+travail&hlm.

[2] *Ibidem*.

[3] Definiția conceptului de „competență" aparține lui Philippe Perrenoud, *Construire des compétences, tout un programme*, în „Vie pédagogique", nr.112, sept/oct., 1999, p. 16-20.

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)

codificate si învățate ca nişte reguli chiar dacă ea se foloseşte de ele când este oportun. A judeca când este oportun să aplici o regulă, tocmai aceasta înseamnă a fi competent.

Pentru a analiza competența de comunicare în interacțiunea interculturală vom considera comunicarea interculturală ca fiind:

1) un proces de relații între culturi, proces căruia îi aparțin atât interacțiunea directă şi verbală cât şi ansamblul proceselor de comunicare care leagă diferitele culturi;
2) un proces complex de comunicare în domeniul fiecărui element din structura unei culturi;

În acest context conceptele pedagogice de dialog intercultural, comunicare interculturală, competență interculturală, comunicare în interacțiune culturală etc. demonstrează prezența multiplelor fațete ale educației interculturale.

Educația multiculturală şi interculturală s-au dezvoltat şi au avut ca model experiența trăită de țările în care generații de imigranți au adus cu ei obiceiuri, religii şi dialecte care au fost incluse în comunitatea de bază şi în instituțiile de învățământ.

Plecând de la aceste precizări, se fac următoarele distincții:

- educația multiculturală pregăteşte tinerii să se adapteze, să trăiască, să studieze şi să muncească în cadrul comunităților şi a mediilor de muncă multiculturale;
- educația interculturală pregăteşte tinerii să participe în calitate de interpreți şi mediatori între culturi diferite; educația interculturală facilitează cooperarea internațională şi interculturală dar mai ales intervine în înțelegerea diversității;
- competența multiculturală face referință la abilitatea unui expert de a adopta politici şi strategii, de a lua decizii privitoare la dezvoltarea socială, politică şi economică a grupurilor minoritare;
- competența interculturală se referă la capacitatea unui expert de a-şi desfăşura activitatea într-un mediu internațional şi multicultural, la abilitatea acestuia de promova acceptarea diversității între culturi diferite şi de a-şi folosi experiența personală în efortul de colaborare cu persoane aparținând unor culturi diferite.

Obiectivul internaționalizării învățământului şi al formării interculturale este dezvoltarea mobilității profesorilor şi a studenților, a forței de muncă etc. Programele europene (Socrate, Leonardo da Vinci, Tempus) au fost create tocmai pentru a promova eforturile în vederea realizării acestui obiectiv. Aceste programe europene şi naționale concepute pentru a dezvolta cooperarea şi mobilitatea internaționale au avut ca efect o extindere considerabilă a schimburilor de studenți, de profesori dar şi a proiectelor multinaționale între instituțiile de învățământ (vom aminti aici doar un exemplu: Seminarul de Didactică Universitară care are loc anual la Universitatea „Ovidius" din Constanța şi care se afla sub patronajul ACLIF – Asociația Cercetătorilor în Lingvistică Franceză – şi al Universității din Constanța).

Comunicarea în interacțiune interculturală are loc când o persoană, în relație cu alte persoane provenite din altă cultură încercă *să le înțeleagă* sistemele de referință, de gândire, de judecată şi de acțiune pentru a le integra în sistemele existente în propria ei cultură şi să le aplice în felul ei de a gândi şi de acționa într-un sector de activitate din cultura străină[4].

[4] http://www.muenster.org/provjet/inhalte/infohtm/interkult.htm .

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)

Comunicarea interculturală dă noi valențe limbajului. Limbajul face parte din cultură tot aşa cum muzica, dansul, arta, fac parte din cultură. Dar aşa cum se precizează în proiectul TANDEM [5] „este adevărat şi contrariul: cultura există prin limbaj, inclusă în limbaj, limbajul apără cultura, limbajul este memoria culturii. Prin intermediul învățării limbilor, învățarea interculturală creează puncte de referință altor culturi, compară cultura celuilalt cu cultura noastră, facilitează înțelegerea specificității şi a diversității" – traducere din limba franceză A. Vâlcu).

Aşadar, limbajul şi cultura nu pot fi tratate separat. În învățarea unei limbi străine, dobândirea competenței de comunicare implică automat şi dobândirea cunoştințelor culturale despre țara a cărei limbă se învață.

Valorificarea modelelor şi a tipurilor de învățare în interculturalitate este o problemă care ține, în mare măsură, de domeniul învățământului universitar, mai bine spus, al învățământului profesional universitar. Afirmăm acest lucru deoarece competența culturală este o componentă intrinsecă a domeniului profesional, a funcționării sale şi a practicilor sale.

Competențele disciplinare acoperă doar parțial abilitățile individului în demersul său de a-şi dezvolta competența interculturală. Sunt necesare alte tipuri de competență, numite transversale [6] care să intervină în toate disciplinele şi în toate activitățile din şcoală. Competențele transversale au în vedere metode şi strategii de diverse tipuri pe care şcoala le consideră esențiale în procesul de predare/învățare deoarece ele ajută tânărul/studentul să se adapteze la cele mai variate situații de comunicare (endolingvă sau exolingvă) nu numai pe parcursul şcolarității, dar şi pe parcursul întregii vieți.

Competențele sunt în strânsă legătură şi complementaritate cu competența disciplinară (în cazul nostru competența de comunicare în limba franceza). În Programul despre care am vorbit sunt menționate nouă tipuri de competențe transversale grupate în patru categorii:

1) competențe de ordin intelectual care cuprind exploatarea informației, rezolvarea de probleme, exersarea judecății critice şi folosirea gândirii creatoare;
2) competențe de ordin metodologic în care sunt incluse : însuşirea unor metode de lucru eficiente, exploatarea noilor tehnologii în informație şi comunicare etc.
3) competențe de ordin personal şi social cu referire la capacitatea de a-şi actualiza şi reactualiza potențialul fizic şi intelectual în orice situație dar şi la capacitatea de a coopera;
4) competențe de ordinul comunicării, adică aptitudinea de a comunica adecvat în orice situație.

Conceptul de competența transversală nu este ceva nou. El defineşte o sumă de repere care dau posibilitate profesorului, evaluatorului, să descopere si să aprecieze cât se poate de obiectiv dimensiunile prioritare ale învățământului dar mai ales,

[5] http://www.tandem-f.org.

[6] Vezi Programul de formare în şcoala din Quebec (Programme de formation de l'école québécoise), adresa internet:
http://programme.ecolequebecoise.qc.ca/asp/CompetencesTransversales.asp?page=\competences_transversales.xml.

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)

aceste repere vor fi tratate şi solicitate în orice arie disciplinară dar şi în domeniile generale de formare.

Competenţa transversală se înrudeşte, putem spune, cu demersul transdisciplinar („peste", „deasupra" disciplină, disciplinei). Acest demers favorizează dezvoltarea armonioasă şi completă a studentului pe diverse planuri: al dezvoltării personale, al simţului iniţiativei, al capacităţii de imaginaţie, al autonomiei de a acţiona etc.

Ne vom referi în cele ce urmează la a IV-a categorie de competenţe transversale: competenţa de ordinul comunicării care urmăreşte capacitatea de a-şi însuşi diferitele forme de limbaj şi de a-l utiliza adecvat în contexte variate.

Când spunem comunicare ne gândim nu numai la comunicarea în limba străină ci şi la comunicarea în limba maternă. A comunica adecvat implică:

- însuşirea diverselor limbaje ale căror uzanţe, reguli, coduri şi convenţii trebuiesc cunoscute şi exploatate;
- recurgerea la diferite moduri de comunicare: este vorba de analiza prealabilă a situaţiei de comunicare şi în funcţie de aceasta se vor alege unul sau mai multe limbaje adecvate contextului dar şi intenţiei de comunicare a locutorului; următoarea etapă ar fi aceea de identificare a modalităţilor de comunicare potrivite destinatarului şi caracteristicilor sale;
- gestionarea comunicării ţinând cont de factorii care pot facilita comunicarea sau o pot împiedica; gestionarea comunicării implică şi reglarea acesteia în funcţie de reacţia destinatarului (fie el prezent sau absent) şi a intenţiei de comunicare a locutorului.

Sintagma „a comunica adecvat" nu se poate materializa şi dezvolta decât în măsura în care „calitatea limbii face obiectul grijii împărtăşite de ansamblul intervenienţilor şi [în măsura în care] există preocuparea, în fiecare disciplină, de a exploata multiplele resurse ale limbii"[7].

Competenţele transversale nu se dezvoltă izolat, ele sunt importante şi eficiente doar în corelaţie unele cu altele. Activarea intenţionată şi privilegiată a unei competenţe într-o activitate înseamnă, obligatoriu, activarea, măcar tangenţial şi a altor competenţe.

Eva van Iren în lucrarea *La Mobilité étudiante.Quelles compétences pour une optimisation de sa qualité?Étude de cas des étudiants néerlandais partis en France*[8] stabileşte, în urma unui sondaj făcut pe un eşantion de 40 de studenţi plecaţi la studii în Franţa, că aceştia au avut cele mai grele probleme în situaţiile în care erau necesare competenţele:

- de a prevedea cum se va comporta un francez, ţinând cont de cultura sa, în diverse situaţii şi de a şti cum să se comporte ca un francez atunci când este cazul;
- de a discerne diferenţele importante din sistemul de învăţământ universitar din Franţa (moduri de predare, de învăţare, de examinare, de evaluare, de înscriere într-o forma de învăţământ) şi de a acţiona adecvat;
- de a scrie texte universitare şi de a face o expunere, o prezentare, etc.

[7] Vezi Programul de formare în şcoala din Quebec (Programme de formation de l'école québécoise), adresa internet:
http://programme.ecolequebecoise.qc.ca/asp/CompetencesTransversales.asp?page=\competences_transversales.xml.

[8] http://www.encp.fr/frinternational.eleves_etrangers/portfolio.pdf.

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)

- de a relua o conversație, urmând o alta tactică, în momentul în care comunicarea se blochează;
- să vorbească şi să participe , fără o pregătire prealabilă, la o conversație pe teme curente sau cotidiene.

Urmărind cu atenție principalele probleme cu care se confruntă studentul în mobilitate în Franța (şi nu numai) am încercat să facem o clasificare a situațiilor de comunicare prioritare pentru a putea stabili pe dezvoltarea căror competențe să ne axăm în predarea limbii străine la universitate.

Cele mai frecvente situații de comunicare cu care are de a face studentul în mobilitate aparțin domeniului a) administrativ, b) vieții universitare şi c) vieții cotidiene.

În primul caz, studentul trebuie să fie pregătit pentru a fi capabil să întocmească acte şi formalități pentru căutarea unei locuințe, să redacteze şi să negocieze un contract, să întocmească actele necesare obținerii unui ajutor (pentru locuință, de exemplu), a unei asigurări la o societate de asigurări, a unor abonamente pentru furnizarea curentului electric, a gazelor naturale, a accesului la rețeaua de cablu, la France Telecom etc.

Referitor la viața universitară, aspectele cele mai importante pentru student sunt: înscrierea la o formă de învățământ sau la anumite cursuri, deprinderea de a alcătui documentația necesară pentru obținerea unei locuințe acordată de instituția de învățământ, contactul cu profesorii, cursurile şi relațiile cu ceilalți studenți.

La nivelul vieții cotidiene cel mai des sunt citate cazurile în care studentul non-nativ este pus în situația de a face cumpărături, de a plăti la casă, de a se întâlni (şi a interacționa) cu persoane din acelaşi imobil (vecini, femeie de serviciu, portăreasă) sau din alte locuri: restaurant, cafenea, bar, sala de sport, terenuri unde se practică diverse sporturi, precum şi situațiile în care intervin transportul în comun, conversațiile telefonice cu un nativ etc.

Studentul în mobilitate (ca şi imigrantul) este pus în situația de a urma cursuri într-o limbă care nu este cea maternă dar este confruntat şi cu un alt sistem educativ cu moduri de organizare, de predare/învățare şi de evaluare diferite.

În aceste condiții competența discursivă este considerată ca una dintre componentele esențiale ale competenței interculturale (printre celelalte componente enumerăm : componentele lingvistică, strategică, discursivă, sociolingvistică etc.).

Ce înseamnă competența discursivă? Când studentul non-nativ urmează un curs , evident în limba străină, care va fi evaluat printr-o lucrare scrisă sau printr-o expunere orală, nu este de ajuns ca aceasta să fie scrise sau exprimate în limba franceză. Este fundamental ca el să fie capabil să-şi structureze discursul adecvat reproducând organizarea matricială în vigoare în Franța (în cazul nostru).

Cunoaşterea organizării matriciale care ține de practica culturală moştenită este foarte importantă dacă avem în vedere diferențele dintre România şi Franta, diferențe care sunt subtile şi greu sesizabile şi de aceea, adesea trecute cu vederea.

În opinia noastră, universitățile au o responsabilitate majoră în domeniul învățământului limbilor străine în această etapă, în care procesul de la Bologna vizează crearea unui „spațiu european pentru învățământul european". Pentru Uniunea Europeană capitalul lingvistic şi cel cultural dobândite prin experiența mobilității se dovedesc cu atât mai utile şi necesare cu cât perspectivele unui loc de muncă cu norma întreagă (plein emploi) sunt, în zilele noastre, din ce în ce mai limitate şi cu cât piața locurilor de muncă cere o mai mare suplețe şi o capacitate rapidă de adaptare la

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)

schimbare. Uniunea Europeană are în vedere şi obiective de ordin ideologic. Este vorba de ideea că mobilitatea trebuie să contribuie la dezvoltarea cetăţeniei europene, la o coeziune europeană mai puternică şi la o înţelegere mutuală prin care să fie respectate , concomitent, diferenţele lingvistice, culturale şi sociale ale fiecărui stat membru.

Suntem de părere că dezvoltarea dimensiunii interculturale a învăţământului limbilor înseamnă să recunoşti, în calitate de profesor de limbi moderne, ca fiind prioritare următoarele obiective: dobândirea, de către student, a competenţelor interculturală şi lingvistică, pregătirea studentului pentru gestionarea relaţiilor cu persoane aparţinând altor culturi, deprinderea studentului de a înţelege şi de a accepta aceste persoane ca indivizi cu opinii, valori şi comportamente diferite, conştientizarea de către student a caracterului profitabil al acestui tip de experienţe şi relaţii. Pentru atingerea acestor obiective studentul va trebui să ştie: să-şi adapteze comunicarea la caracteristicile interlocutorilor şi la parametrii situaţiei, să-şi aleagă modul de comunicare potrivit scopului pe care-l are în vedere, să asculte, să înţeleagă pe ceilalţi şi să răspundă adecvat celorlalţi, să folosească un vocabular conform cu situaţia de comunicare, să redacteze texte personale scrise corect şi lizibil, să-şi exprime ideile şi opiniile clar şi bine argumentate, să folosească tehnologiile multimedia, să evalueze eficienţa comunicării sale etc.

Evaluarea competenţei de comunicare în interacţiunea interculturală are ca scop încurajarea conştientizării de către studenţi a propriilor competenţe interculturale şi de a-i ajuta să înţeleagă că aceste abilităţi pot fi dobândite în cele mai diverse contexte, atât în sala de curs cât şi în afara şcolii. Comunicarea în interacţiune interculturală impune şi presupune recunoaşterea propriilor noastre limite şi studiul şi analiza diferenţelor culturale şi lingvistice, diferenţe care să nu reprezinte motive de separare, de aroganţă, de prejudecăţi sau de fel de fel de a priori, ci mai degrabă motive de respect, de sinceritate, de înţelegere şi de cooperare.

Bibliografie generală

Byram, M. şi Tost Planet, M. (editori), *Identité sociale et dimension européenne. La compétence interculturelle par l'apprentissage des langues vivantes.* Graz: Consiliul Europei, 2001, disponibil în linie la adresa internet: http://www.ecml.at/.

Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer, editat de: Hatier şi Consiliul Europei, Paris: http://culture.coe.int/portfolio.

Séminaire d'experts sur le dialogue et l'apprentissage interculturel: http://www.unesco.org/iau/id/fre/di_budapest.html.

Thomas, Marc, *Acquérir une compétence interculturelle. Des processus d'apprentissage interculturels au quotidien*, în „Mémoire de DESS en psychologie", Nancy, 2000, adresa internet: www.mediation-interculturelle.com.

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)

Points de vue sur le développement de la compétence de communication en interaction interculturelle

Notre étude a en vue quelques précisions visant la notion de «dimension culturelle», telle qu'elle est et devrait être abordée par l'enseignant de langues étrangères.

Un enseignement qui respecte la dimension interculturelle doit assurer aux apprenants (aux non natifs) les conditions d'acquérir la compétence linguistique nécessaire à n'importe quel type de communication orale ou écrite et en même temps de permettre le développement de la compétence interculturelle du non natif, à savoir de le préparer pour avoir la capacité de gérer les relations avec d'autres personnes appartenant à d'autres cultures et ayant des opinions, des valeurs et des comportements différents.

Dans le contexte du procès d'intégration européenne, la nécessite d'une approche de la dimension culturelle dans l'enseignement/apprentissage des langues étrangères est plus qu'évidente.

BDD-V2388 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:53:55 UTC)